

Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences

Journal home page:
<http://ijournal.uz/index.php/jartes>

THE ACHIEVEMENT OF MODERN UZBEK PROSE DEVELOPMENT

Qurbonova Feruza¹

Karshi Institute of Irrigation and Agrotechnology "TIIAME" National Research University

KEYWORDS

Independence period, human nature, spirituality, psyche, artistic expression, mysticism, lust

ABSTRACT

Both the joy and the anxiety of literature live together with the joys and sorrows of "I". The "I" of the critic becomes an incredibly wide field for our literary events.

2181-2675/© 2023 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.8418955

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Karshi Institute of Irrigation and Agrotechnology "TIIAME" National Research University, Uzbekistan

ZAMONAVIY O'ZBEK NASRI TARAQQIYOTINING YUTUG'I

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

istiqlol davri, inson tabiati,
ma'naviyat, ruhiyat, badiiy
ifoda, mistitsizm, nafs

ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ

Adabiyotning shodligi ham, tashvishi ham "men"ning quvonchu alamlari bilan birga – shular orasida yashaydi. Munaqqid "men"i adabiy hodisalarimiz uchun bamisoli keng maydonga aylanadi.

X.Do'stmuhammadning badiiy so'zga, adabiyotga munosabati o'ziga xos, bu holat tabiiyki, uning hikoyalariga xah allaqachon o'z muhrini bosib ulgurgan. Ijodkorda shaxs butunligi juda muhim, chunki chala odam, e'tiqodi va qarashlarida sobit tura olmaydigan qalamkash yaxlit asar yarata olmaydi. Xalq dardi, millatning tashvishlari, oddiy mehnatkash odamlarning hayotini chuqur bilmay turib, umuminsoniylik, oliyjanob tuyg'ular haqida gapirish hech qachon o'zini oqlamaydi. Inson qalbiga doir asarlarga odamlar yuragidan joy olishga qodir.

Bag'ri keng "men"ga naqadar og'ir! Bag'ri keng "men"ni tushunish naqadar qiyin!.. murakkab yoki fenomen shaxslarni tushunmoq nahot murakkab yoki fenomen shaxslargagina nasib etsa?!

Haqiqatdan ham, muallif o'zi yozayotgan voqelikda yashay olsagina, o'sha voqea-hodisani o'z ruhiyatiga ko'chirib, undan larzaga tusha olsagina, kitobxon ruhiyatida yangi bir mintaqa yarata oladi. "Men"– X.Do'stmuhammad asarlarining bosh qahramoni, u o'zining barcha asarlarida voqelarni bayon qilishni emas, balki inson qalbini taftish qilishni lozim topadi. Qahramonni oq yoki qora rangda emas, inson sifatida tasvirlaydi, shuning uchun uning asarlarida qahramonlar xato qiladi, nimanidir tushunmaydi, ojizlik qiladi... bularning barchasi hayotga real munosabatdan kelib chiqadi, natijada asar qahramonlari kitobxon bilan tezda til topishadi. Yozuvchi o'zligini tanishga urinayotgan insonni hayot yo'llarining turli chorraha va kesimlarida, turli holatlarda tasvirlar ekan, ularni oqlash va qoralash yo'lidan bormaydi, voqelikka aralashmasdan kuzatuvchi, gohida roviylikni ma'qul ko'radi. eng muhimi, yashayotgan har bir inson turfa xil fikrlardir, eng muhimi, ana shu fikrlarning to'g'ri yoki noto'g'riligida. Insonlarning kelajagi ularning fikrlariga bog'liq. Negaki, fikr xatti-harakatga aylanadi, har bir inson o'z harakatlari uchun taqdirlanadi yo, aksincha, jazoga tortiladi. Hamma narsaning asosida fikr yotadi. Yozuvchi shuning uchun insonning ichki olamidagi fikrlar jangini, uning talotumlarini, topish va yo'qotishlarini odatda, bir inson taqdirini butun jamiyat bilan uyg'unlikda aks ettiradi. Uning yozishicha: "O'z "men"ini tushunib etish insoniyatni halokatdan asrab qoluvchi buyuk go'zallikni anglashga va his qilishga olib keladi. So'z san'ati ustalari bu muqaddas vazifani amalga oshiruvchilar safining oldida boradilar".

Yozuvchi badiiy ijodning mohiyatini va o'zining vazifasini mana shunday tushunadi va shu aqidaga og'ishmay amal qiladi.

Milliy istiqlol davri o'zbek adabiyotida yuz bergan sifat o'zgarishlari nasrda ham yaqqol namoyon bo'lmoqda. O'tgan asrning so'nggi o'n yilligidan boshlab yaratilgan nasriy asarlarning eng muhim va o'ziga xos xususiyatlaridan biri insonning botiniy olami, ichki dunyosi, uning ma'naviyatiga katta e'tibor qaratilganligidir. Zamonaviy o'zbek nasri taraqqiyotining yutug'i sanalgan mashxur asarlarning qahramonlari o'zining ichki ziddiyatlarga boyligi, imon-e'tiqodi, o'z-o'zi bilan kechadigan kurashda matonat, irodasi bilan ajralib turadi.

Turli uslubiy-g'oyaviy tajribalarni dadil qo'llayotgan bu avlod, milliy nasrda jiddiy va e'tirofqa loyiq natijalarga erishmoqdalar. Bu holat kichik janrlarda, ayniqsa kuzatiladi. Mazmun va shakldagi o'xshashlik, an'anaviylikdan chekinish, ruhiy-psixologik tahlilning turli usullarini qo'llash o'z samarasini bermoqda. X.Sultonovning «G'ulomgardish», E.A'zamovning «Bog'bolalik Ko'kaldosh», X.Do'stmuhammadning «Jajman», N.Otaxonovning «Oq bino oqshomlari», O.Otaxonovning «Uchinchi qavatdagi sariq deraza», N.Eshonqulovning «Maymun yetaklagan odam», SH.Hamroevning «Suratdagi ayol» kabi hikoyalarida ma'naviyatsizlik, milliy mahdudlikdan tortib totalitar tuzum asorati sifatida qon-qonimizga singib kelayotgan mutelik, boqimandalik, ma'naviy qaramlik, o'z hayotiga nisbatan loqaydlikkacha, milliy mafkura ruhida o'sib-unayotgan yangi avlod va o'z-o'zini izlayotgan xur fikrli shaxs ruhiyatigacha tasvirlangan.

Adabiyotshunos H.Karimov istiqlol davri muammolarining inson tabiati, ma'naviyati, ruhiyatidagi badiiy ifodasi to'g'risida fikr yuritar ekan, absurd odam, mistitsizm, ruhiy tanazzul yoki uning o'limi, nafsga qurbon vujudida ruhning chekinishiga alohida e'tibor qaratib shunday yozadi: "Yana shunisi muhimki, ular bu illatlarni jamiyat muhitga bog'lashmaydi, bunga shular aybdor deb bilishmaydi, balki barchasiga insonning o'zi sababchi deb qarashadi. Ya'ni imon va e'tiqodning susayishi deb biladi".

Jahon, ayniqsa, Ovro'pa va Lotin Amerikasining eng ilg'or adabiy tajribalaridan ijodiy o'rganishda o'sayotgan hikoyachiligimizda ob'ektiv tasvir va tahlilga qurilgan an'anaviy yo'llar bilan birgalikda ko'proq ramziy timsol va ishoralar, ruhiy bayon yo'llaridan foydalanish kuzatila boshlandi. X.Do'stmuhammad huquqsizlik, erksizlik va iqtisodiy-ma'naviy talonchilik tarixini bozorda paydo bo'lgan yeb-tashib to'ymas noma'lum maxluq - Jajmanga olomonning munosabati shaklida qayta yaratdi. Jajman hamma savdogarning narsasiga emas, aynan savdoda g'irromlik, xaridorlar haqiga xiyonat qilayotganlarning moliga zarar yetkazadi. "Ma'no jihatidan qissaga tatiydigan" "Jajman" hikoyasi haqida adabiyotshunos G.Sattorova "milliy xarakter yaratishda yetakchilik" qilishini ta'kidlaydi. . D.Quronov esa hikoyadagi maxluq-Jajmanning bozor ahli fikrini bayon etish uchun qo'l kelganligiga e'tibor qaratadi.. X.Do'stmuhammadning ayrim qahramonlari asardan-asarga ko'chib yuradi. Fozilbek, Qadriya, jajman kabi obrazlar yozuvchining "Beozor qushning qarg'ishi", "Jajman" singari bir necha asarida uchratamiz. Ayni shu hol Murod Muhammad Do'st hikoya, qissa va romanlarida ham kuzatiladi. G'aybarov va uning o'g'li singari aynan bir obraz orqali yozuvchi o'z falsafiy kontseptsiyasini ilgari suradi. X.Do'stmuhammad ham, Murod Muhammad Do'st ham o'zlarining sayyor qahramonlari zimmasiga asar g'oyasini

yuklaydi. Buning o'ziga xos bir jihati, kitobxon ularni yaxshiroq yodda saqlaydi va ularni o'zaro taqqoslaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoev SH.SH. O'zbekiston ijodkor ziyolilari bilan uchrashuvdagi ma'ruzasi. "Adabiyot va san'at, madaniyatni rivojlantirish – xalqimiz ma'naviy olamini yuksaltirishning mustahkam poydevoridir" / Xalq so'zi, 2017 yil, 4 avgust. Do'stmuhammad X. Istiqlol va adabiyot // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – T, 1993. – 6 avgust.
2. Do'stmuhammad X. Kontseptsyani yangilash uchun... // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – T, 1990. – 16 fevral'.
3. Do'stmuhammad X. Tavbadan tozarishgacha... // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – T, 1990. – 13 mart.
4. Milliy uyg'onish. – T.: Universitet, 1993.
5. Mustaqillik davri adabiyoti. – T.: Nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2006.
6. To'raev D. O'zbek romanlarida badiiy tafakkur va mahorat muammosi. – T.: Universitet, 2001. –166 b.